

Vogels van de Nederlandse Rode Lijst

Aflevering 2 – De Brilduiker; verrassing langs de IJssel

Tom Loorij

De Brilduiker staat in Nederland op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten. Deze soort is in ons land zowel broedvogel als wintergast. In dit artikel worden eerst de broedvogels besproken, daarna de wintergasten.

De Brilduiker

Dat de Brilduiker *Bucephala clangula* tot de Nederlandse broedvogels behoort zal voor velen wellicht een verrassing zijn, want de meesten kennen hem waarschijnlijk alleen als wintergast.

De hoofdmacht van de Brilduikers broedt in Europa in Scandinavië en in Rusland. Maar tijdens de laatste decennia van de vorige eeuw begon hij zijn broedgebied langzaam uit te breiden naar het zuiden en het westen. In 1985 werd zo ook het eerste bewezen broedgeval in Nederland vastgesteld. Dat was langs de IJssel tussen Zwolle en Zutphen. In de jaren daarna nam het aantal paren langs

de IJssel langzaam toe tot maximaal tien tot vijftien paren rond het jaar 2000.

Ook buiten dit kerngebied werden toen regelmatig broedgevallen her en der in het land gemeld. Na 2000 nam het aantal langzaam af en voor de periode 2013-'15 werd het aantal broedparen door Sovon op maximaal vijf tot tien geschat.

In de huidige 21ste eeuw werden slechts sporadisch broedgevallen buiten het kerngebied langs de IJssel gemeld. Dit heeft vooral te maken met de eisen die de soort aan zijn broedbiotoop stelt. In de eerste plaats is het één van de weinige eendensoorten die uitsluitend in holle bomen broedt. Bekend

De hoofdmacht van de Europese Brilduikers broedt in Scandinavië en Rusland. Ongetwijfeld voornamelijk in natuurlijke holten, maar ook daar maken zij blijkbaar wel gebruik van nestkasten. Dat is te zien op deze geïllustreerde kaart uit de voormalige Sovjet-Unie.

Brilduikers zoeken overdag naar voedsel. Zij duiken vaak en blijven vaak vrij lang onder water.
Foto: Otto Plantema.

is het broeden in oude nestholtes van de Zwarte Specht. Ook van speciale nestkasten met een wijde opening maakt hij dankbaar gebruik. Op een afbeelding van een aardige geïllustreerde envelop uit de voormalige Sovjet-Unie zijn een paartje Brilduikers en zo'n nestkast te zien. Daarnaast moet er voor de oude vogels voldoende diep en open water in de omgeving zijn. Brilduikers zijn namelijk uitgesproken duikeenden die leven van slakken en kreeftachtigen. De jonge Brilduikers moeten echter ondiep water hebben met behoorlijk wat begroeiing. De combinatie van deze drie voorwaarden komt in Nederland niet zo veel voor. In het IJsseldal zijn een aantal landgoederen met bossen en grote waterpartijen die hieraan wel voldoen. De plannen om langs de grote rivieren oobossen te laten ontstaan en de rivier op natuurlijke wijze zijn loop te laten zoeken kunnen geschikte nieuwe broedbiotopen creëren. Vooral nog is er echter van enige uitbreiding naar andere rivierbossen geen sprake. Een spreiding over meerdere broedlocaties is uiterst gewenst om meer zekerheid te krijgen dat de soort als broedvogel behouden blijft.

De Brilduiker bevindt zich in Nederland echter ook aan de uiterste grens van zijn verspreidingsgebied. Door het veelvuldig optreden van warmere jaren in het kerngebied van zijn verspreiding zou het wel eens kunnen zijn dat hij in de toekomst zelfs geheel als vaste broedvogel van ons land verdwijnt. Door zijn beperkte verspreiding en de kleine

populatie is hij ingedeeld op de Rode Lijst in de klasse 'gevoelig', de lichtste categorie.

De Brilduiker als wintergast

In de winter zijn de meeste Brilduikers in Nederland te vinden. In oktober komen ze aan en in april vertrekken ze weer. De laatste jaren gaat het om 12.000 tot 16.000 exemplaren met een piek in januari en februari. Na 2000 is het aantal wel afgenomen. Dat hangt deels ook samen met de warmere winters in Scandinavië waardoor grotere delen van de Oostzee ijsvrij blijven.

Brilduikers overwinteren zowel op zoet als op zout water. Meestal in kleine groepjes van mannetjes en vrouwtjes. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Smienten, zijn Brilduikers overdag actief met voedsel zoeken. Hoewel ze niet erg schuw zijn, is het toch wel eens moeilijk ze goed in de lens te krijgen omdat ze heel vaak duiken (net als bijvoorbeeld Dodaarzen) en soms vrij lang onder water blijven.

In het IJsselmeergebied en de Randmeren vinden we de meeste Brilduikers, maar ook in het Deltagebied en het Rivierengebied houden zich 's winters veel Brilduikers op. Vooral bij strenge vorst neemt het aantal in het Deltagebied toe. Overigens kunnen Brilduikers in het hele land wel worden waargenomen. Op vrijwel elk zoetwateroppervlak van enige omvang is de kans groot wel eens een paar Brilduikers aan te treffen.

■ T.P.J. Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg, e-mail: tloorij@xs4all.nl.